

ADOMO JAKŠTO IR BALIO SRUOGOS KOVA

Literatūrinė kritika yra viena painiausių problemų kiekvienoje tautinėje humanistinėje kultūroje. Ji pareina nuo kelių aiškiai neparaišytų veiksnių — nuo dailiosios literatūros lygio krašte, nuo uždavinių, statomų to krašto visuomenės dailiajai literatūrai, nuo karybinių generacijų santykių, nuo kritikų prigimčių, jų talento laipsnių, jų pasaulžiūrinių bei estetinių pažiūrų ir pagaliau nuo literatūrinės kritikos neišsiaiškintų vietų tarp mokslo ir dailiosios karybos. Visus šiuos klausimus galima svarstyti maždaug atitrauktai, teiliustruojant juos meninio ir literatūrinio gyvenimo faktais. Bet šitą klausimą reikšmingai galima pamatyti, pažvelgus literatūros kritikai tarpusavių viešų susidūrimų.

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu viena reikšmingiausių literatūrinė kovų yra buvusi tarp Adomo Jakšto-Dambrausko ir Balio Sruogos 1920-1925 metais. Ji ligi šiol tebėra tinkamai nenušviesta, nors lietuvių literatūroje ji meta klaidinant šešiolimėse nuo šiandien. Šitaip yra todėl, kad A. Jakštas ir B. Sruoga tebėra nevertinti kaip literatūros kritikai, nors dviejų literatūrinė kova tebėra neišnagrinėta iš esmės. Tad ji tebesudaro problemą. Norint prie jos sprendimo prisidėti pozityviai, pirmiausia pažiūrėtina, kaip ji susidarė, o paskui kokie buvo tarpusavio priekaištai, kiek jie buvo teisingi ir pagrįsti ir kodėl jie buvo tokie.

Trumpu istorijos

Ilgok laiką besivystančio lietuvių kritikos priešakyje yra stovėjęs Adomas Jakštas-Dambrauskas (1860-1938). Būdamas mėsinio *Draugijos* žurnalo redaktoriumi 1907-1923 metais, jis stengėsi siauriau ar plačiau vertinti beveik kiekvieną dailiosios literatūros knygą. Kadangi kitokių pastovių žurnalų anuo laiku lietuviams teturėjo tik protarpiais, *Draugijos* redaktorius per savo recenzijas sigijo beveik monopolinę poziciją lietuvių kritikoje. Todėl su juo vienaip

ar kitaip tur jo skaitytis kiekvienas asmuo, besidom s lietuvi literat ra. J nevienam A. Jakštas atrod kaip lietuvi kritikos karalius. Jei dar prisiminsim, kad A. Jakštas buvo kunigas, teologas,, filosofas, poetas ir matematikas, tai jis vienas gali sudaryti stambi problem . Bet j dar sukomplikavo kiti literat ros kritikai,, j tarpe gal daugiausia Balys Sruoga.

Mažiausia prie to prisid jo Liudas Gira, kuris savo kritikos straipsnius pasirašin davo E. Radzikausko slapyvardžiu (1884-1946). Jis nuo 1913 m. buvo literat rinio *Vaivorykšt s* žurnalo redaktorius ir to leidinio svarbiausias literat ros kritikas. B damas visa generacija jaunesnis už A. Jakšt , E. Radzikauskas buvo jautresnis toms vairioms naujoms id joms ir madoms, kurios lietuvi rašytojuose buvo pasklidusios po lietuvi spaudos atgavimo, ypa nuo A. Herba iausko *Gabijos* pasirodymo (1907). Kad ir dalyvaudamas pats šitame leidinyje, A. Jakštas (kuris buvo dav s žiupsn atsiminim apie A. Baranausk) neiškent *Draugijos* puslapiuose nepuol s *Gabijos* poezijos ir prozos. Jis t k ryb dr siai vadino dekadentine ir j parodijavo. Vadinas, kai Liudas Gira-Radzikauskas atsistoj *Vaivorykšt s* priešakyje, jis b t gal j s aštriai susikirsti su *Draugijos* kritiku. Bet, kadangi L. Gira-Radzikauskas buvo oportunistinlo charakterio, jis konflikto su Ad. Jakštu veng .

Ta iau jaun j rašytoj santykiai su kritikos «karaliu » gero kai sitemp apie 1919-1920 metus, kada vairi literat rini leidini redaktoriuimi dažnai tapdavo Faustas Kirša (1891-1964), o jo artimu bendradarbiu ne tik poezija, bet ir kritikos straipsniais buvo impulsyvusis Balys Sruoga (1896-1947). Šis savo nepasitenkinim *Draugijos* vadovu jau buvo parod s 1915 metais *Baro* žurnale priekaištu, es Jakštas «dogm dogmomis apsisvaigin s» ir pavirt s « dogmos ir formalumo skiaut ». tai *Vilties* laikraštyje A. Jakštas atsiliep , tardamas, kad gal b t «kam kitam bekalb ti apie dogmas, tik ne Sruogai, sekan iam paskui Balmont , besilenkian iam Niemojevskiui» ¹.

Bet tai tebuvo trumpas s lytis tarp jauno ir veržlaus poezijos riterio ir seno kritikos karaliaus : pirmasis pasaulinis karas juos greit perskyr kraujo ir ugnies frontu, kuris nutrauk lietuvi literat rin gyvenim beveik ketveriems metams.

Su atsikurian ia laisva Lietuva atsigavo ir jos visas kult rinis gyvenimas lig tol negird tu tempu vairiose srityse. Anks iau prasid jusi kova tarp A. Jakšto ir B. Sruogos siliepsnojo 1920 metais, ¹

¹ A. Jakšt as-Dambr auskas, *Raštai*, II t. : *M s naujoji proza*, Kaunas 1924,

kai *Draugijos* kritikas griežtai neigiamai vertino B. Sruogos pirmą lyrikos rinkinį *Saul ir smiltys*. Skaitytojams tikinti B. Sruogos kelio ir metod klaidingumu, A. Jakštas savo straipsnio pabaigoje net davė keletą jaunojo poeto lyrikos parodijų. Lyg atsikeršydama už tai, B. Sruoga tais paiais 1920 metais *Skaitym* žurnale recenzavo Ad. Jakšto lyrikos rinkinį *Rudens aidai*, kurie tada buvo pasirodę antruoju leidimu. Savo straipsniu *Akrobatika poezijoje* B. Sruoga, prisidengs B. Sirak zino pseudonimu, kritikavo A. Jakšto poeziją gal net griežčiau negu šis *Saul ir smiltis*. Pajuokai Sirak zinas prikišo A. Jakštui, kad šis, futurizmo priešininkas, pats einęs rusų futuristo Majakovskio pėdomis. Tam rodyti jis pacytavo šitokias vienos A. Jakšto satyros eilutes :

Nosies augštytyn nekilnok,
Nes, jai iškilus augštai,
Gali suklysti varnai,
Spėdami, kad tai baslys,
Ant jo nutępti bandys.
Na, o iš paukščių kvaili
Sveikas, lipike eili,
Gali valandoj kvėpimo
Prozaišką gauti patepimą.²

B. Sruoga šaipėsi, kad prieš futurizmą kovotojas yra esęs dekadentas. Kad šitaip išjuokti Jakštą Sruogai-Sirak ziniui rėpė jo visuose straipsniuose, liudija jo priešakyje padėtas futuristiškas motto : « Šov jis snargliu skriejantis smagenis ». Tai buvo paties A. Jakšto eilutė iš jo parodijos, nukreiptos prieš *Sauls ir smiltis* lyriką. Trumpai tariant, *Akrobatika poezijoje* straipsniu B. Sirak zinas-Sruoga stengėsi rodyti, kad A. Jakštas nesėkmingas poetas.

Kadangi poezija nebuvo pagrindinis *Draugijos* redaktoriaus veiklos sritis, gal siliiepsnojusi kova ir būtų užgesusi. Bet lyg tyčia netrūkus V. Krėvėsi Švietimo ministerijai išleisti visus A. Jakšto kritikos raštus. Jie pasirodė dviem tomams 1923 metais, nors skaitytojams rankas pateko 1924 m. Tuose tomuose buvo surinkta viskas, ką kritikas buvo pasakęs apie lietuvių rašytojus. Šitaip ten buvo pakartoti visi priekaištai B. Sruogai su parodijomis. Bet ten taip pat buvo galima išvysti visus A. Jakšto kritikos silpnybes : sutelktos vienoje knygoje jos buvo ryškiau pastebimos;

² B. Sruoga, *Raitai*, VI t., Vilnius 1957, 35 psl.

negu pavieniuose žurnalo straipsniuose. Tuo ir pasinaudojo jaunas filosofijos daktaras B. Sruoga 1925 metais, rašydamas F. Kiršos redaguojamam *Baro* žurnalui straipsnį vardu *Adomas Jakštas — literatros kritikas*. Juo B. Sruogos kova buvo pasiekusi aukščiau tašką, nes poetas taikė vien svarbiausią Jakšto veiklos sritį — literatrinę kritiką. Jis siekė galutinai sutriuškinti arba nuvainikuoti « kritikos karalių », nes straipsnyje sutelkti argumentai turėjo rodyti, kad A. Jakštas — joks kritikas.

Kiek anuose argumentuose buvo tiesos, pamatysime netrukus. Bet čia reikia pasakyti, kad B. Sruoga savo straipsnį apie *Adomą Jakštą — literatros kritiką* buvo parašęs spindingai. Tiek spindingai, kad kai kurie vėlesni kritikai net nebemėgė patikrinti aną straipsnio argumentą. Jiems iš dalies pritarė ir V. Mykolaitis-Putinas (1893-1967), kuris 1927 metais iš jo viešai polemizavo su A. Jakštu dėl meno aptarties. Ši dviejų literatros profesorių nuomonė yra paveikusi ir kai kuriuos jų buvusius studentus, kurie savo darbuose A. Jakšto kaip kritiko vaidmenį lietuvių literatūroje yra ne kartą nupiešę kreivai. Nepalanki nuomonė apie Ad. Jakšto kritiką jau yra pilietinta vadoveliuose ir kituose oficialiuose lietuvių literatros istorijos leidiniuose.

Antai, Pr. Naujokaitis savo *Lietuvių literatros vadovelyje* (1918) teigia, kad «Ad. Jakštas yra neigiamai vertinamas M. K. Iurlonio knygoje, pasmerkus Galdiką, o iškilus menkus realistinę fotografiją su krypties tapytojais; jis yra smerkus visą naująją mąstymą — Sruogą, Kiršą, Binką, Tysliavą, Šeinių, Savicką, Brazdžionį ir kt., o iškilus menkus poetus — Žibuntį, Margalį, Žalvarnį ir kt.»³. Kaip matysime vėliau, daugumas šių teigimų yra kilę iš minėto B. Sruogos straipsnio. Nors, mąstydama šiek tiek atsverti šį nepalankų vertinimą, Pr. Naujokaitis nurodo vieną antrą teigiamą Jakšto kritikos faktą, tačiau tik pacituotas sakinytis pasilieka vis tiek neteisingas, nes ten pasakyta, kad Ad. Jakštas «yra smerkus visą naująją mąstymą — poeziją». Iš tikrųjų jo sumintieji vardai nesudaro nei pusės naujosios lietuvių poezijos, nes ten nėra L. Giros, M. Gustaičio, M. Vaitkaus, P. Vaišnio, Putino, kuriuos Jakštas labiau vertino negu Tysliavos ir B. Sruogos eilėraščius. (Juk vienas V. Mykolaitis-Putinas gali sudaryti didesnį svorį negu anie visi tariamai nevertinti).

Dar neteisingesnį Ad. Jakšto kritikos charakteristiką yra paskelbęs Vilniuje sovietinis *Lietuvių literatros istorijos* autoriai. Ten galima rasti šitokią komunistinę «panegiriką»: «A. Jakštas kilęs ir visai

³ Pr. Naujokaitis, *Naujoji lietuvių literatūra*, Tübingenas 1948, 137 psl.

aukštino klerikalin s ideologijos rašytojus, teigiamai vertindamas meniškai silpnus, bet pasižyminius religine ideologija k rinius, ir griežtai puol kiekvien pažang ir apskritai klerikalizmui svetim literat ros reiškini »⁴. Ten taip pat teigiama, kad A. Jakštas anksti nebetek s takos, nes «jo kritikos metodai ir principai pradžioj buvo griežtai sukritikuoti B. Sruogos »⁵. Vadinasi, ir sovietiniai lietuvi literat ros istorikai remiasi B. Sruogos autoritetu, stengdamiesi sumenkinti reikšm žmogaus, kurio nuopelnai lietuvi kulturai (ir kritikai) pasilieka nenuneigiami, nors kai kam j pripažinimas ir b t nemalonus.

Tai mus ir skatina ia giliau ir detaliau paži r ti B. Sruogos kov su Ad. Jakštu. Kaip jau buvo sakyta, aukš iausi faz ši kova pasiek 1925 metais. Tada savo straipsnyje *Adomas Jakštas — literat ros kritikas* vertindamas *Draugijos* redaktoriaus beveik 15 met kritikos darbus, B. Sruoga iš tikr j griežtai ir ironiškai puol savo priešininko principus bei metodus, nerasdamas n vieno teigiamo žodžio Jakšto veiklai. Galima paaiškinti š vienašališkum B. Sruogos pyk iu, nes A. Jakštas taip pat nebuvo švelnus poetui, parodijuo-damas jo *Saul ir smiltis*, vadindamas jo poezij dekadentine ir rus simbolist takoje. D l to B. Sruoga gal jo supykti. Ta iau tuo negalima pateisinti šimtaprocentinio vienašališkumo, kuriam pagr s-ti iškraipomi faktai.

B. Sruogos priekaištai A. Jakštui

Eidami prie Balio Sruogos argument , prad kime nuo bendriausio . Pirmiausia *Saul s ir smil i* poetas prikišo Jakštui, kad jo skelbiamas Amžinasis *Logos*, iš kurio išvedami grožio kriterijai poezijoje, t ra metafora. Tod l ir «A. Jakšto si lomas absoliutus grožio kriterijus poezijoje ir dail j — joks kriterijus [...] Kitaip sakant, jo sprendimai meno klausimais yra grynas subjektyvizmas, jo sprendimai remiasi falšyvu pagrindu (metafora), ergo — nelogiški », raš B. Sruoga⁶. Tai svariausias priekaištas, nes iš tikr j , joks žmogus negali b ti tikras, kad jis suvok Amžinojo *Logos* arba Dievo k rybos ypatybes, kuri tur t laikytis rašytojai ir kiti meno k r jai. Antra vertus, net sutinkant su Jakštu, kad «kiekvienas grožis yra visada Amžinojo *Logos* atspindys»,

⁴ *Lietuvi literat ros istorija*, III t., 1 dalis, Vilnius 1961, 220 psl.

⁵ Ten pat.

⁶ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., Vilnius 1957, 64 psl.

reikt rodyti, kad šit atspind žmogus sava k ryba ne neša nieko savo ir negali nešti. Tada (1925 m.), kai B. Sruoga priekaištavo Jakštui d l jo kriterij metaforiškumo, taip pat nebuvo aišku, kur dieviškojo grožio atspindži pirmiausia reikt ieškoti. Tik v liau (1932 m.) paskelbdamas savo *Meno k rybos problemas*, A. Jakštas nurod , kad dieviškojo grožio atspindži pirmiausia galima rasti gamtoje.

B. Sruoga taip pat teis tai priekaištavo A. Jakštui, kad jis, remdamasis absoliutiniais grožio kriterijais, išplaukusiais iš jo Amžinojo *Logos*, operuoja kategoriškais sprendimais, kurie b na subjektyv s, sta iokiški arba užgaunantieji. Kad šituo atžvilgiu A. Jakštas nusižengdavo, nesuvaldydamas savo choleriško temperamento, tai tiesa. Sakysime, recenzuodamas *Vainik* poezijos antologij ir sustoj s prie Putino noro, kad apie j spr st ne iš jo gyvenimo, bet iš jo k rini , A. Jakštas paraš : «Patarimas ne visai praktiškas, nes kai kas, perskait s jo lyrik , yra gav s baim s, kad iš m s mielo Putino neišeit kartais .... Rasputinas »⁷. Nors šiuo posakiu A. Jakštas dar 1922 metais atsp jo Putino asmenyje gl din i op , ta iau ia sta iokiškai paliesta, ji gal jo poet užgauti labai skaudžiai.

Kar i posaki ir paty i A. Jakštas dažniau paleisdavo prieš tokius poetus ir rašytojus, kuriuose pasteb davo per dideli ambicij , arba pamaivišk eksperiment . Kaip jo ironijos pavyzd , ia galima priminti jo recenzij apie literat ros laikrašt *Vaivorykšt .* Kad s ten skystai svajing poezij , A. Jakštas tar , kad «tuos rašinius kunigai dr siai gal t uždavin ti savo penitentams skaityti „ pak tos ” vietoje. O dar didesniems nusid j liams — reikt liepti atmintinai išmokti kok Kr v s sapn ar Giros disonans . Tai bent pavargt nabagai ir jau kit kart , be abejo, taip lengvai nebebrist “ griekus ” »⁸.

Kad A. Jakštas savo kritikos straipsniuose nebuvo švelnus, B. Sruoga tur jo pasakyti. Bet reik jo taip pat nurodyti aplinkybes, kuriose teko dirbti *Draugijos* kritikui. Viena, nevisi jos skaitytojai buvo pakankamai išprus literat riniu atžvilgiu. Antra, Ad. Jakštui tada dažnai susiduriant su silpnais, pretenzingais, dirbtiniais jaun rašytoj darbeliais, nebuvo lengva suvaldyti savo apmaud , kur diktavo jo choleriškas temperamentas. B. Sruogai tai juo labiau tur jo b ti suprantama, nes jis pats n kiek nešvelniau kritikuodavo tuos autorius, kuri pasteb davo nenat ral pasi-

⁷ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 368 psl.

⁸ Ten pat, II t., 640 psl.

p tim . Antai, kovodamas su «keturv jininkais» ir vanodamas vien j , Sal Šemer , B. Sruoga apie jo poezij raš :

“ Aš k snis kaul ir m s tikr ” (12 psl.). Karo meto dirbiniai baigia nykti. Nejau mergos, apie kurias Šemerys zuja, mano, kad jo m sos netikros, erzac ?!

“ Aš g sdinu merg skaras ” ... (13 psl.). Prastas reikalas : merg išg sdinti nepriveikia — tik skaras tampo !

Ir valkatos mane svaido akmenim,

Ir pamazgom ant man s lieja pertukusios moterys (13 psl).

Ir gerai daro : mergoms skar netampyk» — raš B. Sruoga-Sirak zinas 1925 m. apie «keturi v j sup st šiukšlyn »⁹.

Tuo tarpu A. Jakštas panašiai kritikavo A. Last , šitaip rašydamas : «Baltos kr tys” kv p Lastui net šias eiles:

Pama iau aš j pas up
Skais i , jaun ,
Ir gyvi troškimai sup
Šird nesiliauna (75 psl.).

Na, žinoma !... Bet kas ia kaltas ! Nereik jo eiti pas up , kur mergos maudos »¹⁰.

Bet kas buvo leidžiama Sruogai-Sirak zinui ar kitam pasaulie iui, tas netiko kunigui Dambrauskui-Jakštui, ypa kad jis tas pa ias kritikos priemones vartojo tiek krikš ionybei ginti nuo klaid , tiek lietuvi literat rai saugoti nuo yd . Už tai j B. Sruoga ir plak .

Kitaip tenka paži r ti *Diev tak* poeto priekaištus, nurodantius, kad A. Jakštas klaidingai vertin s pavienius k r jus. Šitoks priekaištas pirmiausia liet J. Baltrušait (1873-1941) ir M. K. iurlion (1875-1911), kuriuos *Draugijos* kritikas b k tai pasmerk s, tariant B. Sruogos žodžiais, kaip « nevertingus Lietuvos vaikus »¹¹.

Bet iš tikr j 1911 metais, kai buvo neseniai pasirod s J. Baltrušai io pirmasis rusiškas eil raš i rinkinys *Žem s laiptai*, A. Jakštas *Draugijoje* pla iai recenzavo t rinkin , gale straipsnio vesdamas paraleles tarp J. Baltrušai io poezijos ir M. K. iurlionio paveiksl , bet neliesdamas šio muzikos. Šito sugretinimo proga jis ir apgailastavo šit žymi vyr , ypa Baltrušai io, kosmopolitizm , rašydamas :

⁹ B. Sruoga, *Raštai* VI t., 51 psl.

¹⁰ A. Jakštas, *Raštai*, I t. 232 psl.

¹¹ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 69 psl.

«Be parnasizmo ir simbolizmo jungia dar Baltrušait su iurlioniu — ir bendras jiems abiem kosmopolitizmas. Abudu juodu lietuviu, bet veik ne Lietuvos garbei, ne tautie i naudai. K jiems gal jo duoti vargš , vis apleista j t vyn ? ! Niek o. Kas gal jo suprasti j aukštas svajones ? Niekas [...] Gaila, tikrai gaila, kad Baltrušaitis su visu savo talentu užsikass toje svajoni pilyje, užmiršo savo brolius lietuvius ir j apleist j t vyn »¹².

Taigi šioje recenzijoje kalba jo ne vien apie Baltrušaitio k rybin paj gum , kur A. Jakštas aiškiai pripažino, bet ir apie an 1904-1911 met li dn lietuvi tautos kult rin stov , d l kurio tada iurlionis vartojo lenk kalb , dažnai tur jo gyventi svetimuose miestuose, o J. Baltrušaitis savo brandžiausias j gas skyr rus literat rai, kai tuo tarpu lietuvi tauta sav bajor paniekinta, neseniai teatgavusi savo spaud , dar nebuvo paj gi pasinaudoti an vyr k ryba.

Prikiš s A. Jakštui, kad jis «apeliuoja neišlavinto skaitytojo pig patriotizm », B. Sruoga dar raš : « Jakštas iurlionio, Baltrušaitio k rybos neanalizuoja, meno atžvilgiu nevertina, k rybos esm nesigilina »¹³. Tiesa, kad sugretinime su Baltrušaitiu A. Jakštas iurlionio k ryb nesigilino. Bet to negalima pasakyti apskritai, nes prie M. K. iurlionio buvo sustoj s keliais atvejais. Be to jo paži ros apie t žym dailinink svyravo, kaip nevieno kito lietuvi šviesuolio anuo laiku (prieš I pasaulin kar).

Racionaliam tiksli j moksl m g jui ir klasikin s bei realistin s literat ros aukl tiniui Ad. Jakštui pradžioje iš tikro buvo sunku suprasti M. K. iurlionio paveiksl mistik ir simbolizm . «P-nui iurlioniui, matyt, r p jo vien paveiksl daugumas, j keistumas, nepaprastumas, simboliškumas, kažkokio viršmenio ieškojimas, ne grožio k rimas, — raš A. Jakštas, tur b t, vienos parodos proga. — -nis ne vaizduoja gamt , bet tik j , kaip manydamas kraipo, dardo, ir tol nesitenkina, kol vis jai Dievo duot j grož galutinai užtrin , panaikina, pašalina »¹⁴.

Žinodamas, kad M. K. iurlionio slaptingasis meteoras Vilni buvo atskrid s iš Varšuvos, lenkyst s centro, kovotojui prieš lenk pretenzijas Lietuvoje naujoviško dailininko tautiškumas atrod tartinas. D l to B. Sruoga teisingai cituoja šitokius A. Jakšto sakinius : « iurlionis nenupieš n vieno lietuviško veido, nepaliko net savo žmonos bei vaiko portreto. Kas sava, kas lietuviška, kas

¹² A. Jakštas, *Raštai*, I t., 346 psl.

¹³ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 70 psl.

¹⁴ V. Mykolaitis-Putinas, *Naujoji lietuvi literat ra*, Kaunas 1936, 310 psl.

artima — jam buvo nemieła; egzotiškumas, keistumas — tai jo idealas »¹⁵.

Ta iau prie šitokio nusistatymo A. Jakštas nepasiliko. Per trejet met po M. K. iurlionio mirties, kritiko paži ros evoliucionavo dailininkui palankia kryptimi. Tai galima pamatyti A. Jakšto 1914 m. *Vairo* recenzijoje. Ten kun. dr. Steponavi ius buvo išspausdin s savo straipsn apie M. K. iurlion , kuriam reišk savo susižav jim *en block*. D l to prasidedan io savotiško iurlionio kulto tada A. Jakštas raš :

« Tiesa, kun. St[eponavi ius] yra labai mokytas vyras, turi aukšt daktaro laipsn . Bet aš paž stu kit tok pat daktar lietuv , specialiai tyrin jus dail [...], kurs betgi kun. Steponavi iaus straipsnyje nerado n vieno tvirtinimo, su kuriuo b t galima sutikti. Paž stu taipgi ir kit lietuv mokslo vyr , kurs yra aplank s vaorius [...] dail s muziejus — ir randa -ies k ryboje šalia dalyk tikrai daili ir geniali — ne vien taipgi tikr tikriaus dail s absurd . Tai miniu tam, kad parody iau, jog nuomon s apie -ies dail m s visuomen je toli dar nenusistov jusios. Prieš mus stovi iurlionies problema ; ji ne tik neišspr sta, bet n nepajudinta »¹⁶.

Kitoje to paties straipsnio vietoje A. Jakštas dar raš : « -is reikt imti visas, koks jisai buvo, o ne koku nor tum m, kad b t buv s. Elgdamies kitaip, nusid tum m faktiškai tiesai. Nes šalia žymaus dail s talento buvo žymus taipgi ir dvasios liguistumas [...]; Jei mes norime - teisingai suprasti, b tinai privalome nurodyti rib , kur yr pasibaig s jame didelis dailininkas ir prasid j s paprastas pamiš lis. Tai yra -ies problema [...] -iui dailininkui — pagarba, -iui pamiš liui — pasigail jimas. Gerbti tikri dailininko veikalai — tai m s vis priederm , bet lenkti galv prieš pamiš lio kreveizojimus b t g da »¹⁷.

Šitaip nesutikdamas su prad tu M. K. iurlionio kultu, A. Jakštas k l iurlionio problem , spr stin objektyviai. Ir tur jo teis s kelti, nes tuo laiku buvo populiarai C. Lombroso (1835-1909) teorija apie genij ryš su pamišimu. Kod l šitokios A. Jakšto evoliucijos iurlionio atžvilgiu nenor jo pasteb ti B. Sruoga ? Ar tai reišk tiesos meil ?

Juo labiau šitoks klausimas kyla, kai, sumin j s A. Last , A. Galdik , P. Kirš , Butk Juz , J. Tysliav , J. Savick , *Diev tak* poetas prikiša: « Jakštui visi lygiai niekam verti, mene nieko nenusipeln [...]

¹⁵ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 346 psl.

¹⁶ Ten pat, II t., 649 psl.

¹⁷ Ten pat, II t., 648 psl.

Taip sudoroj s jam netinkamus rašytojus, A. Jakštas iškelia vis eil Lietuvoj nereg t negird t talent »¹⁸.

Kad suprastume šio priekaišto klatingumą, pasakykime pirmiau, kad A. Jakštas šiek tiek skirtingai žiūrėjo pradedančius ir jau subrendusius rašytojus. Šiems pastariesiems jis buvo reiklesnis, o pradedantiems buvo palankesnis. Nebus didelė klaida pasakyti, kad A. Jakštas nepraleisdavo nė vieno debiutuojančio poeto ar rašytojo, juo nesusidomįs, nepasakęs kokio nors gero žodžio, nenurodęs silpnybės, nedavęs patarimo. Šitoks kritiko elgesys liudija jo rėpimą ir meilę anuomet (1907-1923) dar silpnai lietuvi literaturai. Tai buvo viena jo klaidė (ne klaidė) priežastis. Tardamas kokį palankų žodį debiutuojančiam, A. Jakštas kartais suklysdavo, bet ne tiek, kiek jam prikiša B. Sruoga.

A. Jakšto «negird t i-nereg t i»?

Pažvelkime tautuos, anot B. Sruogos, «negird t i-nereg t i talentus», kuriuos yra iškilęs *Draugijos* kritikas. Ar jis vadino Žalvarnį «didžiausiu talentu» kaip prikišo Sruoga?

Nurodęs, kad A. Žalvarnis yra silpnas sakmese, kad jam geriau sekasi lyriškos dainės ir humoristiniai vaizdeliai, A. Jakštas dėl Žalvarnio pirmojo eilrašio rinkinio padarė šitokią rezervuotą išvadą: «Žalvarnis [...] yra daugiau poeta-pilietis, negu poeta-estetas», ir žadėjo apie jį pasisakyti plačiau, kai Žalvarnis bus išleistas kitą veikalą. «Dabar gi galima tik pasakyti jam ai už tai, kad yra davęs»¹⁹. Tai palankus pradedančio sutikimas ir tiek, bet ne skelbimas «didžiausiu talentu», kaip susigalvojo B. Sruoga.

Šilčiau už A. Žalvarnį *Draugijos* kritikas yra sutikęs Krislelis. Apie jo pirmą rinkinį *Iš Nemuno* jis rašė: «Mažytis prozos ir eilių rinkinys, bet dailūs atžvilgiu brangesnis už nevieną storą, pretenšionaliais viršeliais papuoštą modernios poezijos leidinį. Autorius yra tikras liaudies dainius, persimęs liaudies poezijos dvasia ir forma»²⁰. Citatomis išryškindamas Krislelio eilrašio artumą mūsų liaudies dainoms, A. Jakštas tuo pačiu netiesiogiai nurodė ir debiutuojančio poeto ribotumą. Šis vertinimas toli neatitinka B. Sruogos ironišką superliatyvą: «Vis didžiausias poetas — Krislelis»²¹.

¹⁸ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 71 psl.

¹⁹ A. Jakštas, *Raštai*, 11., 198 psl.

²⁰ *Draugija*, 1921 m. 3-4 nr., 137 psl.

²¹ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 74 psl.

Apie Žibunt, debiutavus 1918 metais rinkin liu *Vargeli žiedai*. A. Jakštas savo recenzijos pabaigoje raš: *Vargeli žieduose* žymu t las literatiškas apsilaidimas. Savo dailiais k riniais autorius permaž r pinasi, permaž j form dailina. Kad Žibuntas turi talento, neabejotina, bet talentas, kaip ir kitokia *noblesse — oblige*. Talent privalo lyd ti ir nuolatinis tris sas »²². Ar šitoks vertinimas n ra paneigimas B. Sruogos ironiško išmislo apie Jakšt: «N ra Lietuvoje kito tokio talento, kaip Žibuntas»²³.

Pasirodžius P. Biržio *Sielos sparn* rinkin liui, A. Jakštas konstatavo, kad jo poezijos gama neplati: «gamta, t vyn, meil». Biržio gamtos poezijoje kritikas nerado k rybos, nes «visas darbas buvo ia mechaniškas, tikros poezijos k rybos nežymu». Geriausiai nusisekusiais k rin liais, kuriuos buvo miela skaityti Biržio rinkinyje, A. Jakštui atrod tie, kurie ar iau liaudies dain, o ten kur jaunas poetas, «apleid s liaudies poezijos srit, pasigauna koturn ir bando aukštyn kilti, dainos išeina nevykusios, keistokos, pretensionaliai»²⁴. Ar šitoks Biržio vertinimas nedementuoja B. Sruogos susigalvot š k Jakštui pašiepti: «Biržys — poetas, koki reta paieškoti»²⁵. Ir A. Jakšto recenzuot debiutuojan i poet apžvalg B. Sruoga baig pasipiktinimo š kiu: «Tai šitoki „poezij” Jakštas protegavo!»²⁶

Bet ar tik klaidomis mito Jakštas? Ar jis nepaj g pasteb ti savo apsirikim ir jaun rašytoj evoliucijos ger ar blog? Šitokius klausimus b t tur j s pasistatyti ir *Diev tak* poetas, kalb damas apie tai, kaip *Draugijos* kritikas aukl jo jaunuosius. Deja, jis toki klausim nestat. Tat už j vienu antru pavyzdžiu pam ginkime atsakyti.

Antai, kai *Draugijos* kritik pasiek Justino Tum no pirmasis eiliuotas k rinys *D d arba aini kan ios*, A. Jakštas m gino poem vertinti teigiamai, kad ir su rezervais. Ji atrod jam nuobodii, neturinti visažmogiškos prasm s, nors tautiniu ir peizažiniu atžvilgiais buvo patenkinam ir net graži vieteli. Tod l kritikas tik josi pažangos kituose k riniuose. Ta iau paskait s antr J. Tum no poem *Petras Gandas*, A. Jakštas prad jo r stauti: «Deja, apsvyl me, — raš jis. — Jo naujausia poema *Petras Gandas* parodo autoriaus

²² A. Jakštas, *Raštai*, I t., 285 psl.

²³ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 73 psl.

²⁴ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 288 psl.

²⁵ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 75 psl.

²⁶ Ten pat.

talent ne tik nekylant, bet tiesiog žemyn žlungant. Ta poema, ties pasakius, yra nepaskaitoma [...] Perskait vis "poem", tesuradome tik dvi manomi strofi. Visos kitos turi ne tik liguistumo žymi, bet atrodo tiesiog panašios psichopatiškas»²⁷.

Kada Petras Vai i nas (1890-1957) paraš vien pirm j savo dram *Mano taur*, A. Jakštas sutiko j gana priešišškai. Ten d t *Žodži ir atbalsi* simbolin k rin kritikas smerk, tarp kito ko, rašydamas: «Ne domu jis skaityti, dar ne domesnis jis bus scenoje: visu savo turiniu, kalbos nenat raliu patetiškumu, konstrukcijos menkumu, sujungtu su didel mis pretenzijomis, P. Vai i no *Žodžiai ir atbalsiai* gyvai primena liguistai maniakališk j Gerba ausko dram *Wyzwolenie*»²⁸. Bet kai A. Jakštas paskait P. Vai i no *Mildos* dram, jis j sutiko beveik entuziastiškai, tardamas, kad ia Vai i nas «visai kitas žmogus, simpatiškas poetas, mok s ne vien žmoniškai jausti [...] Mildoje net ir patys dievai (Perk nas, Milda) kalba visai žmoniškai, kad ir eil mis. Be to reikia pripažinti, kad tos eil s visai neblogos, vietomis net tikrai poetiškos ir gražios. *Mildos* d ka kritika gali tik tis, autoriaus dekadentizm esant praeinam lig. Ji praeis, autorius pasveiks ir pagamins veikal didesni ir gražesni už *Mild*»²⁹. Ar bereikia aiškinti, kad Jakštas ia parod savo ger intuicij? Jo 1922 met žvalga išsipild beveik šimtu procent: per 15 met (1924-1940) P. Vai i nas laisvosios Lietuvos teatrui priraš tiek dram bei komedij, kad jo autoriaus niekas nebeišbrauks nei iš lietuvi literat ros, nei iš teatro istorijos, nors jo dažname k rinyje personažai stokoja visažmoگیško gylio ir plo io.

Kad A. Jakštas nebuvo susting s savo teiginiuose, bet savo literat rinius sprendimus koregavo pagal jaun j rašytoj darbus, niekas geriau neliudija kaip S. Kymantait s- iurlionien s (1885-1958) atvejis. Jos komedij rinkinio pasirodymo proga, kritikas 1921 m. dav apie iurlionien vis savo paži r raid, rašydamas:

«Savo jaunyst je iurlionien yra bandžiusi eiles rašyti. Jos buvo nevykusios. Kiek pagyvenus — m si kritišk studij. Jos pasirod irgi nekokios. Dabar subrendus paraš kelet dramatišk veikal — ir ia apsireišk galutinai tikras jos talentas»³⁰. Džiaugdamasis tuo komedij rinkiniu, *Draugijos* kritikas dar raš: «Juo autor yr tikrai padariusi nemaž naš neturtingan m s repertu-

²⁷ A. Jakšt as, *Raštai*, I t., 273 psl.

²⁸ Ten pat, II t., 182 psl.

²⁹ Ten pat, II t., 183 psl.

³⁰ *Draugija*, 1921, m. 1-2 nr., 69-70 psl.

aran. Jos *Pinig liai* — tikrai klasiškas veikalas [...] Neg da b t parodžius ši komedij net kit taut scenoje. Geresn s komedijos m s kalboje mes kol kas neturime ».³¹ Taip pat džiaugsmingai sveikino Jakštas kitas to rinkinio pjeses ir pagaliau reišk pageidavim : « kad šis pirmasis komedij rinkinys neb t paskutinis. Tikrai talentinga iurlionien s plunksna prival t pagaminti daugiau dramatišk veikal ».³²

Taigi, ia peržvelgti J. Tum no, P. Vai i no ir S. iurlionien s atvejai liudija, kad A. Jakštas savo sprendimus keit pagal jaun rašytoj raidos faktus. Tai gera kritiko savyb . J b t tur j s pasteb ti ir B. Sruoga, kai kalb jo apie « negird t » poet favorizavim . Deja, *Diev tak* poetas nepasirod teisus, n prikaišiodamas A. Jakštui, kad šis blogai vertin s tokius rašytojus, kaip Ad. Lastas, F. Kirša, Butk Juz , J. Tysliava, J. Savickis, nes juos laik s niekam vertais, mene nieko nenusipelnisiais. Kad susidarytume savo nuomon , sustokime prie t tariamai pasmerkt j .

A. Jakšt o « pasmer kt ieji » ?

Žvilgter kime kiekvien j paskirai, prad dami nuo Jurgio Savickio (1890-1952). Šis Ad. Jakštui tur jo b ti svetimesnis už kitus, nes jis reišk si kaip hedonistinis Guy de Maupassant tipo rašytojas, kuris savo apysakait se ir novel se nek l gilesni visažmo gišk problem , dažniausiai pasitenkindamas m gavimusi smulkiiais seksualiniais-erotiniais nuotykiiais, atpasakotais dailiu ironišku stiliumi. Kai šis estetinis hedonistas išleido pirm j savo apysak li rinkin vardu *Šventadienio sonetai* (1922), Ad. Jakštas d l to nedži gavo, bet ir rašytojo nepasmerk , tardamas : « Sonetai rašyti dekadentiška proza su kai kuriomis simbolizmo, psychologizmo ir realizmo pretensijomis. Bet iš ar iau pažvelgus, simbolizmas pasirodo nevyk s, miglotas, psychologizmas — negilus, šabloniškas, realizmas — neestetiškas, šaržuotas. Iš vis *Sonet* manomesniais laikome *Vag*, *Ad astra* ir *Kaukes*»³³.

V lesnio J. Savickio noveli rinkinio *Ties Aukštu sostu* (1928), kur buvo stipresni k rin li , A. Jakštas neberecenzavo, nes nebuvo *Draugijos* redaktoriumi.

Dideli nuopeln lietuvi literat rai jis nesitik jo n iš J. Savickio amžininko Adomo Lasto-Juodojo (1887-1961). Recenzuodamas

³¹ Ten pat, 70 psl.

³² Ten pat, II t., 180 psl.

³³ Ten pat, II t., 134 psl.

1921 metais jo *Auksini varp* lyrikos pirmą knygą, Ad. Jakštas rašė: « Deja, tos „varpos“, kaip žemiau pamatysim, beveik visos, bergždžios ir jų auksingumas labai problematiškas »³⁴. Paanalizavęs rinkinį, kritikas piktinosi, kad jame tesuradęs «viso labo tik vieną manomą dainelę». Pažymėjęs, kad Ad. Lastas stengiasi taisyklingai eiliuoti, *Draugijos* redaktorius sakė, kad «šios pastangos negali sužadinti skaitytojuje optimizmo ir sukelti vilties, kad Lastas antroje knygoje sugebės duoti gražesni ir tobulesni dalykai»³⁵.

Deja, A. Jakšto spėjimai pasitvirtino; nors Lastas vėliau parašė daug eilraščių, tačiau aukščiau pilko vidutiniškumo nepajėgė pakilti: jo racionalistiniams eilraščiams arba stigo minties, arba savo miniai jis nesurasdavo adekvatių ne medinės formos. Tai patvirtina ir sovietinė Lietuvos kritikai. *Lietuvi literatūros istorijoje* paskirdami Ad. Lastui dėl jo socialistinių tendencijų visą skyrį, jie jo lyrikos vertę reziumuoja šitaip: «Gana prieštaringa ir meniniu atžvilgiu nelygi Lasto poezija, iškilus naujiems talentingesniems poetams, nevaidino svarbesnio vaidmens naujosios lietuvių poezijos raidoje»³⁶. Ar šitoks sprendimas toli nuo Jakšto vertinimo? *Draugijos* kritikas 1921 metais apie Lasto poeziją parašė beveik taip, kaip keturiasdešimties metų vėliau vertino kiti, turėdami prieš akis visus Lasto poezijos rinkinius. Tai liudija, kad B. Sruogos kaltinamas Jakštas turėjo stiprią intuiciją, taigi tikrą kritiko dovaną.

Nedaugiau pagrindo turėjo B. Sruoga priekaištauti Jakštui dėl per menkai tevertinto Juozo Tysliavos (1902-1961). Kai *Draugijos* redaktorius 1922 metais recenzavo J. Tysliavos *Žaltvyksles*, šis poetas tebuvo išleistas tik vieną savo rinkinį. Jį paanalizavęs ir pasibačius už žaltvykslių simbolį, kritikas jaunam poetui prikišo per daug vergišką pasidavimą B. Sruogos manierai, tardamas: «Kur tik jis iš po tos nelemtos pašalinęs svaros atsipalaiduoja, virsta visai kitu Tysliava — gyvu, jautriu, harmoningu. Kiek pirmoje fazėje jo kuryba tamsi, sunki, gremzdiška, tiek antroje ji pasidaro aiški, natūrali, lengvutė»³⁷.

Matyt, žymiai rimčiau už Ad. Lastą vertindamas Tysliavą ir mąstindamas šio individualizmą pasukti visuomenine kryptimi, Jakštas šita proga dėl poeto uždavinius apskritai ir jo vietą tautoje.

³⁴ Ten pat, I t., 234 psl.

³⁵ Ten pat, I t., 234 psl.

³⁶ *Lietuvi literatūros istorija*, III t., 1 dalis, Vilnius 1961, 631 psl.

³⁷ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 258 psl.

Taigi Sruogos apkaltintas kritikas tik jo Tysliavos talentu, žad - damas jam net « skaist angelo vainik », kai tik jis atsipalaiduos nuo sujaukt žaltvykslini painiav . Kad išdidusis v j pranašas Tysliava (ir gal už j B. Sruoga) gal jo šitoki A. Jakšto nuomon palaikyti nevertinimu, galima suprasti. Mat šita pat proga *Draugijos* kritikas J. Tysliavai bei jo tipo poetams buvo pasi l s eil raš ius duoti perskaityti savo motinoms. « K mamyt pagirs, — sak jis, — bus ir kritik pagirta ; ko mamyt nesupras, vargiai ir kritik karalius ras ten ko gero »³⁸.

Šitime patarime mamyt s priminimas tokiems poezijos žirgvaldžiams, kokiais 1922 metais jaut si B. Sruoga ir J. Tysliava, gal jo pasirodyti net poet žeidimu. Ta iau kita proga patsai B. Sruoga nelaik Tysliavos rimtu poetu, b tent, tais pa iais 1925 metais, kai Jakšt bar d l Tysliavos, Sirak zino slapyvardžiu prisideng s Sruoga met šitok posak : «Atrod , kad Santvaras bus rimtesnis už Tysliav »³⁹.

Kaip reikalai atrodo su Faustu Kirša (1891-1964) ? Ar šis poetas atrod Jakštui taip pat nieko vertas ? Deja, šitaip teigdamas, B. Sruoga arba nepaj g suvaldyti savo apmaudo prieš *Draugijos* kritik , arba ty iom iškreip ties . O ji liepia tarti, kad iš pirm j F. Kiršos rinkini (*Verpet* , 1918 m. ; *Aid aiduži* , 1921 m.) A. Jakštas ten atpažino rimt , besiformuojant poet . Iš *Verpet* atrink s 10-12 ger k rin li , *Draugijos* kritikas raš : «Šie dalyk liai parodo, kad Kirša tur poetos talent , jautri šird , laki vaidentuv , sinfoning siel ir tod l gal t tapti žymiu m s dainium , jei stengt si pasiluiosuoti nuo vienos nemažos ydos, kuri dažniausiai gadina mažne visus jo poetiškus k rinius. Ta yda — tai mechaniškas rim gaudymas, neatsižvelgiant mint »⁴⁰.

Nors F. Kirša pirmuosiuose savo rinkiniuose steng si sublizgti skambia ir lengva eil dara, ta iau jau tada A. Jakštas (nuostabu !) atsp jo beveik vis b sim F. Kiršos lyrikos rinkini silpnyb — beveik nuolatinės grumtynės tarp minties ir formos. Gal tod l, recenzuodamas *Verpetus*, *Draugijos* kritikas ir kalb jo apie turinio ir formos b tin harmonij , be kitko šitaip rašydamas : «Aukštos mintys be dailios formos bus filosofiškoji proza ; dail s rimai be minties, bus tuš ias dekadentizmas [...] Deja, Kirša tuo žvilgsniu savo *Verpetuose* dažnai nusideda : besivaikydamas rim skambum , jis

³⁸ Ten pat, I t., 261 psl.

³⁹ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 57 psl.

⁴⁰ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 218 psl.

mažne visur darko dedam eil sna mint . Iš ia ir eina jo eili tamsumas, painumas, nenat ralumas; mažne visos mintys kažkokios neaiškios, lyg r kais apdumtos, o kartais per tuos r kus jose net ir visai prasm s nesimato »⁴¹.

Trejet met v liau (1921) recenzuodamas *Aid aiduži* rinkin , A. Jakštas ten v l aptiko jau min tas P. Kiršos dorybes ir ydas. Apie tai jis raš : « Kiršos siela yra perd m simfoninga [...] Kiršos eil s visos muzikalios. Naujovišk eiliavimo form , nepaprastumo, dirbtinumo jis neieško. Jis mielai tai palieka savo kolegoms Baliui Sruogai ir Butk Juzei. Sulyginus su šiais, jis galima pavadinti klasiškos poezijos atstovu, bent formos atžvilgiu. Kas kita turinys. ia jis pasilieka savotiškas, kaip buvo *Verpetuose*, nors vienur kitur duoda ir tikros poezijos k rini »⁴².

Tai, k ia A. Jakštas pasak apie pirmuosius P. Kiršos rinkinius, gali sudaryti apytiksli charakteristik beveik visai v lesnei Kiršos poezijai, sutelktai tokiuose rinkiniuose kaip *Suverstos vagos, Giesm s, Maldos ant akmenis, Pelenai, Piligrimai, Tolumos*. Nors ten P. Kirša pirmiausia atsiskleidžia kaip minties poetas, filosofiškausias, rim iausias tarp vis Lietuvos lyrik , ta iau tuose rinkiniuose taip pat matyti j autoriaus grumtyn s (su nevienoda s kme) tarp svarios minties bei jai adekva ios išraiškos ir formos. Galutinai šitas rungtynes tepasirod P. Kirša laim j s *Šventuosiuose akmenyse* (1951). Nors apie š rinkin mažai kas kalba ir rašo, ta iau tik ten atsiskleidžia pagrindiniai poeto laim jimai, koki iš F. Kiršos tik josi A. Jakštas 1918-1921 metais, nors tada jau buvo prad j s reikštis ir jo nusivylimas Kirša, nes šis ir *Vilkolakio* teatre, ir dailiosios literat ros leidiniuose artimai bendradarbiavo su B. Sruoga.

Kadangi šis prikišo A. Jakštui, kad jis laik s nieko nevertu Butk Juz (1893-1947), pam ginkime tai ia patikrinti. Antai, 1921 metais, kai Butk Juz paskelb savo *Žem s liepsn* , A. Jakštas savo recenzijoje raš : «Tur damas talento, šis jaunas dainius, kai nori, parašo ir manom eili . J netr ksta ir naujame rinkinyje *Žem s liepsna*. Kadangi rašyti eiles žmoniškai kur kas sunkiau negu naujoviškai — ekspresionistišku fasonu, tat ir pas Butk Juz kur kas daugiau ekspresionistišku dirbini negu tikros poezijos »⁴³. Paanalizav s t Butk Juz s rinkin , A. Jakštas dar raš : « Trumpai sakant, *Žem s liepsnos* autorius yra tipiškas ekspresionistas tiek savo subjekty-

⁴¹ Ten pat, I t., 215 psl.

⁴² Ten pat, I t., 220 psl.

⁴³ Ten pat, I t., 251 psl.

ria pažiūrą poezijai, tiek grožio formų — ritmo ir rimo — niekinimu, tiek galop savo nesveiku troškimu „užkurti žemę“, apsišiekiant ir net ir tose jo dainose, kurioms formos atžvilgiu nieko negalima prikišti. Kaip klasikinės kovos bardo, jo dainos savo turiniu mažai tesiskiria nuo prozaikškesnių kairiųjų proklamacijų»⁴⁴.

Ar bereikia aiškinti, kad A. Jakštas, nors ir pripažindamas talentingą Butkų Juzą, jo poezijos aukštai nevertina? Bet gal jis šitaip elgiasi todėl, kad Butkų Juzas buvo neabejotinas socialistas, taigi svetimas ir net priešingas katalikų kunigui, koku buvo Jakštas? Šito klausimo ir netektų kelti, jei šitokio priekaišto *Draugijos* kritikui nebūtų padaręs Putinas. Ši abejonų mums padeda išsklaidyti tariamas Butkų Juzas gynėjas B. Sruoga, kuris taip pat yra kritiškai vertinantis patį *Žemės liepsną*.

B. Sruoga žino slapyvardžiu prisidengęs, jis rašo: «Skolinamoji žymė, kuri raudonu siulu eina per visas knygas, yra Butkų Juzas kaip rybos pagrindinis dantis, jos atsiradimo taškas»⁴⁵. Nurodęs B. Sruoga, japonų lyrikos vertinimą ir B. Sruoga, B. Sruoga žino tas: «Butkų Juzas mąsta Balio Sruogos pramanytose (to žodžio prasmės moningai pabrėžiu) klampynėse raustis, manydamas ieškant naujos formos tobulybės [...] Balys Sruoga, besimiklindamas naujoje kompozicijoje, mąsta iš lyrikos daryti galvos kišpindimo bandymus [...] Kuriuo būdu turėtų neimti galvos kišpindimo techniką persikėlęs Butkų Juzas kaip ryba? [...] Be šios kompozicijos klaidos, Butkų Juzas dar pasiskolino iš Balio Sruogos jo pirmojo kaip rybos periodo afišini vaizdą meilę»⁴⁶.

Paanalizavęs recenzuojamo poeto visuomeninius motyvus, B. Sruoga žino taip pat kaip A. Jakštas klausia: «Kuriame avansuojančiame partiniame organe panašios eilės nesame skaitę?»⁴⁷. Ir pagaliau apie *Žemės liepsną* savo vertinimą B. Sruoga reziumavo šitaip: «Butkų Juzas savo kvėpavimu semdamas iš kitų ir iki kaulų kyrujasi dalykų, savaime nebėgali pasilikti lyrikas, kaip toks, savaime nebėgali būti širdingas, pareikšti ekspansijos, ugnies, stiprybės. Lygiai saldžiai jis dainuoja ir dangaus sveiką, ir nakties tamsą, ir ranklauižymį, ir jaunystę su senatve, ir t. t. Savo pretenziniais posakiais ir be to šaltai sekim dar labiau aptemdo [...] Yra Butkaus ir talento požymi. Deja, jie reiškiasi tik atskiruose posakiuose.

⁴⁴ Ten pat, I t., 253 psl.

⁴⁵ B. Sruoga, *Butkų Juzas Žemės liepsna*, žr. *Raštai*, VI t., 39 psl.

⁴⁶ Ten pat, 39-41 psl.

⁴⁷ Ten pat, 44 psl.

Ir maksimum, jeigu tos eilutės apima vien kitą strofą. Bet ištiesos eilutės visai išlaikytos rasti labai sunku»⁴⁸.

Po šių citatų kiekvienam gali užtekti noras paklausti: kuo « atžagareivio » A. Jakšto vertinimas Butkų Juzs rinkinio atžvilgiu skiriasi nuo «pažangos heroldo» Sirakų žino sprendimo? — Aišku, kad skirtumo beveik nėra, tik kitoks žvilgsnis. O jei A. Jakšto ir Sirakų žino-Sruogos nuomonės yra beveik vienodos, tai neteisinga *Draugijos* kritikų vaizduoti kaip socialistų literatų diktorius, o katalikišką mizeriją proteguotojus. B. Sruogai netiko pulkti Jakšto dėl Butkų Juzs nevertinimo, kai pats *Sauls ir smiltys* poetas Butkaus poezijoje nerado originalių vertybių. Šitai konstatavus, pradėdi tarti, kad B. Sruoga tygiom viešai paskelbė paskalbą apie A. Jakštą, niekais laikant F. Kiršį, Ad. Lastį, J. Tysliavą, Butkų Juzą, kad už šios paskalobės lengviau pasislaptų pats *Sauls ir smiltys* bei *Diev tak* poetui, kur *Draugijos* redaktorius buvo kritikavęs. Todėl dabar iš eilutės susidomkime pats B. Sruoga kaip poetu lyriku, bet išskirkime jį kaip poetą dramaturgą, kurio A. Jakštas nelietė: jį dviejų kovos (1920-1925) metais B. Sruoga dar nebuvo parašęs nė vienos savo dramatos.

Kaip jau buvo minėta, *Draugijos* redaktorius B. Sruoga šiauriau ar plačiau yra vertinęs keletą kartų. 1919 metais recenzuodamas jo *Diev iš ežero* poemą, apie jos autorių kritiką rašė: «Poetišką autoriaus talentą neabejotinai, gaila tik, kad per daug egzotiškumą palinkęs»⁴⁹. Tais pačiais metais recenzuodamas *Gilios dienos* literatrinį leidinį, apie jo bendradarbį B. Sruogą A. Jakštas kalbėjo: «Uolus Balmonto ir kitų naujoviškų rusų poetų sekėjas, negalintis vienos eilutės parašyti nepasistiepius, nepasipuošęs kokia mados kauke. Jo noras — būti nepaprastu, kilniu, nesuprantamu. Nesuprantamumo tikslą jis dažnai pasiekia, kilnumo beveik niekad, o nenatūraliu pasilieka beveik visada»⁵⁰.

Plačiau ir nuodugniau B. Sruoga A. Jakštą vertino 1920 metais, recenzuodamas lyrikos rinkinį *Sauls ir smiltys*. Tegu tai paliudija paties kritiko žodžiai. «Balys Sruoga tarp mūsų dainių yra labiausiai noras būti originaliausias; jo obalsis — „viską daryti ne taip kaip kiti“, — rašė A. Jakštas. — Visa jo poezija perdomi simboliška. Kad Sruoga pridera simbolistų grupei, mes tuo nei kiek nesistebim nei piktinamės. Simbolizmas poezijoje turi pilietybės teisi,

⁴⁸ Ten pat, 46 psl.

⁴⁹ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 238 psl.

⁵⁰ Ten pat, I t., 365 psl.

ir kai kuri simbolist (pav., Baltrušai io, VI. Solovjovo) eil mis negalima atsig r ti. Bet to sveiko, nat ralaus ir racionalaus simbolizmo Sruoga nem gsta. Jis yr pamil s nauj , modern , liguist , “ sumaigyt -suraizgyt ”, grynai dekadentišk simbolizm , kuriame racionaliam elementui beveik visai nepalikta vietos [...] Negalima pasakyti, kad Sruogos netur ta ger nor , — raš A. Jakštas. — Jo nor ta padaryti niekieno dar nebandyta m s liaudies dain ir dekadentiškojo simbolizmo sintez . Bet, deja, neatsižvelgta tai, kad tuodu elementu yra absoliu iai nesujungiamu, kaip muzika ir dail »⁵¹. Pasisak s prieš tok nepasisekus M. K. iurlionio bandym , *Draugijos* kritikas apie B. Sruogos sintez dar kalb jo : « Jokio estetiško pasig - r jimo ji neduoda, tik gadina geriausias Sruogos eiles. Pavyzdžiui, parašytas liaudies dain stiliuje *Pjov jas* yra labai gražus ; bet tam pjov jui pažad toji sesul s “iš radast juosta, m nesiena krupulinga l kesio atausta” — gadina vis sp d »⁵². Nurod s kelet «dalyk , primenan i tikr poezij », A. Jakštas raš : «Iš j žymu Sruogos poetiškas talentas — *anima naturaliter poetica*. Bet, deja, t talent dako, iškreipia ir trinte užtrin nelemtoji dekadentiškoji “ maniera ”[...] Kad bent ta maniera b t tikrai originali, paties Sruogos išrasta ! Deja, ir to n ra. Ji yra gimusi parnasist tarpe pusiau XIX a.; iš ia persik lusi Rusuosna apie 1895 m. [...] T simbolist žymiausiu atstovu tuomet buvo Val. Briusovas. Iš j Sruoga ir yra pasisavin s t gudryb , lyg k gera, su visa j butaforija, “ilgesiais ”, “aukštais laužais ”, “ baltomis gulb mis” ir kitu kuo. Taigi tuo atžvilgiu Sruoga yra ne daugiau kaip nekritiškas rus simbolist -dekadent sek jas. Jei Sruogai tai patinka, tevaro jis savo “nauj ” vag ligi galui, mums užteks konstatavus fakt , kad toji vaga n ra nei originali, nei nauja, nei graži »⁵³.

Galima nesunkiai suprasti, kad šitokia «iki kaul einanti» kritika jaunam (tik 24 met) B. Sruogai buvo skaudi. Bet kad ji b t buvusi visai neteisinga, to negalima pasakyti. Šitaip manyti leidžia patsai *Saul s ir smil i* autorius, kuris, B. Sirak zino slapyvardžiu kritikuodamas Butk Juz , kalba ir apie B. Sruogos poezij , lyg pakartodamas kai kurias A. Jakšto mintis. Pavyzdžiui, Sirak zinas teig , kad «Balys Sruoga, besinarpliodamas po klampynes, nauj form beieškodamas, dažnai sivelia tokias vel nas, iš kuri aiškiai išeities neberanda, pasuoja ir v lei gr žta iš to pat pradedamojo galo prad ti »⁵⁴. Sirak zinas dar ir šitaip raš : « Balys Sruo-

⁵¹ Ten pat, I t., 239 psl.

⁵² Ten pat, I t., 240 psl.

⁵³ Ten pat, I t., 244 psl.

⁵⁴ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., 39 psl.

ga, besimiklindamas naujoji kompozicijoje, mąsta iš lyrikos daryti galvos kišpandymus»⁵⁵. O A. Jakštas apie anuos Sruogos galvos kišsireišks : « Dalykas paprasčiausias ir suprantamiausias, bet Sruoga užsiman iš jo padaryti kažkoki simboliskaspalpt, na, ir iš jo nei driežas, nei gegut »⁵⁶.

Nors šitokie išsireiškimai drauge su parodijomis turjo bti skauds B. Sruogai, tačiau A. Jakšto kritika *Sauls ir smilti* poezijos atžvilgiu, žirint j iš laiko perspektyvos, neatrodo klaidinga. Tada jaunojo B. Sruogos simbolistin lyrika iš tikrj buvo kaip be pasaulži rinio stuburkaulio, vitalini impuls blaškomo, gabaus vyro žaismingi bandymai, arba poetinis pratybos, palaidai improvizuojant. Maždaug šitaip B. Sruogos simbolistin lyrikpo 40 metų yra pažir j s jo dramatin sk rybos gerb jas ir Sruogos buv s mokinys Jurgis Blekaitis. Jis rašo : « Nors S[ruogos] simbolistinei poezijai priklauso vieta lietuvi lyrikos raidoje, bet vlesn sk rybos šviesoje ji atrodo, kaip paruošiamasis tarpsnis poetiniam teatrui, kuriame S[ruoga] pilnai išreišk savo k rybin prigimt »⁵⁷.

Baigiant B. Sruogos kartos poet apžvalg, reikia dar stabtelti prie Kazio Binkio (1893-1942). Kaip A. Jakštas žir jo jo talent ir poezij t – 1920 metais pasirodžius K. Binkio *Eilraš i* rinkiniui, *Draugijos* kritikas juo buvo sužavtas. Pažym j s, kad K. Binkio lyrikos tem plotas nra platus, A. Jakštas džiaugsi rašydamas : «Binkio dainel s miela skaityki: visos jos prašyte prašos melodijos, kad gal t bti dainuojamos. Nes jos, be jausm gyvumo, pasižymi ir dideliu eili muzikalumu. Tuo atžvilgiu Binkis jaun m s daini tarpe beveik neturi sau lygi »⁵⁸.

K. Binkiui prad jus vadovauti futuristiniam *Keturi v j s j* - džiui, be abejo, A. Jakšto pažira ano poeto atžvilgiu turjo pasikeisti bei atvsti, nes žinom, kad *Draugijos* redaktorius futurizmo nepripažino, arba laik tos krypties eilrašius pamaiv eksperimentais ir dekadentin mis apraiškoms. Bet lieka faktas, kad K. Binkio lyrika A. Jakštui labiau patiko negu B. Sruogos vitalistinis ezoterinis simbolizmas. Be to reikt dar pridurti, kad A. Jakštas vertino teigiamai ir A. Vienuol (1882-1957) ir Ign Šeiri (1889-1959), nors šiedu rašytojai pasaul ži riniu atžvilgiu nebuvo *Draugijos* redaktoriui artimesni už Ad. Last ar pat *Sauls ir smilti* poet .

⁵⁵ Ten pat, VI t., 40 psl.

⁵⁶ A. Jakštas, *Raštai*, I t.

⁵⁷ J. Blekaitis, *Sruoga Balys, ir: Lietuvi Enciklopedija*, XXVIII t., 394 psl.

⁵⁸ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 210 psl.

Tat kas gi belieka iš tariamai A. Jakšto pasmerkt j tarp B. Sruogos kartos vyr ? — Tur b t vienas Adomas Galdikas (1893-1969), kur *Draugijos* kritikas iš tikr j yra «vanoj s » kelis kartus. Ta iau ta kritika liet ne Ad. Galdiko tapyb , bet jo smulkius grafikos darbelius, kuriais jis papuošdavo vairi literat ros leidini viršelius 1919-1922 metais. Šaukdamas, kad A. Jakštas laiko niekam vertu A. Galdik , B. Sruoga b t tur j s pridurti, kad tai nelie ia tapytojo didži j k rini , kuri , tiesa, jis tada tur jo dar nedaug.

Ko B. Sruoga nepasteb jo

Jei B. Sruoga savo straipsnyje vardu *Adomas Jakštas — literat ros kritikas* neb t telk s prieš *Draugijos* kritik tik neigiam argument , jis b t taip pat tur j s žvilgtter ti, kaip A. Jakštas vertino savo kartos lietuvi rašytojus. Tuo tarpu iš tautinio atgimino laikotarpio plunksnos darbinink A. Sruoga esmingiau tepaliet Margal -Šnapšt (1877-1921), kur A. Jakštas k l s kaip «negird t nereg t » poet . *Diev takais* susižav j s Sruoga šiam nepripažino talento, remdamasis dar E. Radzikausko-Giros autoritetu. *Draugijos* kritikas kitaip galvojo.

Pasirodžius Margalio *Volung s ir vievers lio* rinkiniui 1907 metais, A. Jakštas raš : «Poetiškias Margalio talentas yra neabejotinas, tik nelaimei, mažai disciplinuotas ir nein s didyn. Koks jis buvo 1898 metais, toks jis pasilieka ir dabar : tos pa ios jame tobulyb s, tos pa ios ydos. Pažangos beveik nesimato »⁵⁹ *. Mirus kun. Šnapš iui-Margaliui, Tumas-Vaižgantas velion vertino teigiamai, o E. Radzikauskas-Gira jo talent prilygino beveik nuliui. Tada A. Jakštas palaik Vaižgant , gindamas mirus . «Ir kaip beletristas Margalis n ra nulis, — raš *Draugijos* redaktorius. — Visa jo nelaim , kad per valios silpnum jis savo nemenko talento neišnaudojo iki galo, mažai skaitydamas, mažai savo rašinius, ypa eiles, tobulindamas. Mat, jam labiau r p jo gyvi žmon s, negu teorija. Jei jis k raš , tai vien nor damas liaudžiai patarnauti. Iš jos iš j s, jis j myl jo, jai dainavo, raš jai net linksmas juokingas daineles, visai neteisingai Kiršos pavadintas « kalatuškomis »⁶⁰.

Aišku, kad individualistiniam estetui Sruogai šitokie Margalio liaudiški siekimai atrod nevertingi. Juos pripažindamas, A. Jakštas Margal laik liaudiniu poetu, tokiu, kaip Krislel . Jiedu abu, ne-⁵⁹

⁵⁹ Ten pat, I t., 179 psl.

⁶⁰ Ten pat, I t., 188 psl.

paj g pakilti aukščiau d l savo talento nekultyvavimo, pasiliko

A. . Jakšto pripažįstami lygyje.

Eil kit savo amžinink , lietuvi tautinio atgimimo rašytoj , *Žemai ir Lietuvos Apžvalgos* bendradarbis bei v lesnis *Draugijos* redaktorius vertino aukščiau už Margal . Tod l b t reik j , kad

B. Sruoga savo straipsnyje apie Ad. Jakšt kaip literat ros kritik b t pažvelg s an rašytoj vertinimus. Tuo b t buv pasitar-nauta tiesai ir geresniam Jakšto kritikos darb supratimui. Kadangi to neatliko B. Sruoga savo straipsnyje, jo palikt sprag reikia ia užpildyti prab gomis.

Pirmiausia reikia sustoti prie Vinco Pietario (1850-1902), kur A. Jakštas pažino per savo išrim Ustiužnoje, ir tuoj pat pasakyti, kad b simasis *Draugijos* kritikas pirmasis tada (1889-1894) aname patriote atpažino nemaž rašytojo talent , paskatindamas jo neuž-kasti. Atsiliepdamas apie V. Pietario *Keidoši Onut* , A. Jakštas tar , kad jos autoriui kritikai tur t pripažinti tarp m s beletrist vien pirm j viet . Iš jus V. Pietario *Algimantui*, A. Jakštas tuojau t apysak vertino teigiamai, o pasirodžius jos antrajam leidimui 1921 m., kritikas v l pirmuoju sakiniu pabr ž : «Vincas Pietaris yra vienas žymiausi m s beletrist »⁶¹. Šitokio V. Pietario verti-nimo dar, rodos, neneig joks lietuvi literat ros kritikas, neišski-riant n *Diev tak* autoriaus.

Bet A. Jakštas ir B. Sruoga šiek tiek skirtingai ži r jo Mairon . Šio poemoje *Jaunoji Lietuva Saul s ir smil i* poetas nerado nieko esmiškai lietuviško. Jam atrod , kad *Jaunojoje Lietuvoje* Nemuno vard pakeitus Dunojumi, bulgarai su serbais susikibt kare. Tuo tarpu tik pasirodžiusia *Jaun ja Lietuva* Ad. Jakštas nuoširdžiai džiaug si, nes ji esanti «pirmoji tikrai tautiška poema»; kaip tikrojo subrendusio talento veikalas, ji verta ne vien kart per-skaityti »⁶².

A. Jakštas nemažiau teigiamai vertino *Pavasario Balsus*, nors ir pasteb damas, kad Maironis «iš Lietuvos sien beveik neišeina ir aukščiau Šatrijos kalno nepakyla. Plati id j karalyst , amžinos žmonij kamuojan ios problemos m s dainiui yra svetimos bei ne domios, jis j visai nelie ia. Nei Mefistofelio, nei Fausto dvasios element jojo poezijoje nerasi. Jo nesvajota tapti žmonijos poet , jo benor ta vien Lietuvai dainuoti ir iš tikr j tapta vienu Lietuvos

⁶¹ Ten pat, II t., 27 psl.

⁶² Ten pat, I t., 47 psl.

dainium»⁶³. Tod l Lietuvai «Maironies neštoji dalis [...] yra didel ir brangi; j amžiais min s m s visuomen . Ne jo kalt , kad prie gryno poezijos aukso yra šen ir ten prisiplak bent kiek r dos. Tai yra neišvengiamas dalykas »⁶⁴. Ar, šitaip teigiamai vertindamas Maironio poezij , A. Jakštas daug apsiriko ?

Nors Vyd no (1868-1954) teosofin bei mistin pasaul ži ra *Draugijos* kritikui buvo svetima, ta iau jis keliais atvejais gyr Vyd no k ryb . Jis teigiamai vertino net jo *J r varpus*, kuriuos B. Sirak zinas-Sruoga laik viena menkiausi misterij , nepaskaitom d l savo saus ir paini alegorij . Vyd no pirm j didži j misterij trilogij *Prabo i šeš lius* A. Jakštas sutiko tiesiog entuziastiškai. Jis apie j ir jos autori prabilo taip teigiamai, kaip retai tekalba matematini polinki žmon s.

« *Prabo i šeš liai* yra vienas iš prakilniausi m s naujos literat ros k rini , — raš A. Jakštas. — Vyd nas, žinomas iki šiol kaipo teosofas, pasirod dabar ne tik tikras talentingas poetas, bet dargi ir m s tautinio atgimimo bardas. Iš tikr j nežinome, ar yra m s raštijoj kas kitas, kurs taip jautriai, giliai ir prakilniai mok t prabilti apie t vyn s meil , kaip *Prabo i šeš li* autorius. Jo asmenyje tikrai mums “Dievas dav giesminink ”, nešant savo tautie iams “nauj žod ” — “naujoje formoje”»⁶⁵.

Šitie entuziastingi (mano nuomone, perd ti) A. Jakšto žodžiai gal jo net suklaidinti Vyd n , prad jus alegorini misterij k ryb . Kad tai menkai tevaisingas kelias, pamat greit ir A. Jakštas, po keli met perskait s antr didel Vyd no trilogij *Amžina ugnis* (1913). Ja daugiau ar mažiau apšivyl s, A. Jakštas tada tikriau suvok Vyd no silpnybes, rašydamas : « *Amžina ugnis* tikro estetiško pasig r jimo skaitytojui neteikia. N ra šiame veikale tikro dramos sustatymo. Veikian iuose asmenyse n ra dramatiško patoso »⁶⁶.

Nors šia proga pamat s, kad monistinis optimistinis mistikas t ra (arba tegali b ti) nedidelis dramatinis rašytojas, A. Jakštas vis d lto nenustojo recenzuoti Vyd no misterij ir jas vertinti daugiau ar mažiau teigiamai, nors tai gal ir provokavo B. Srug nuvainikuoti abu kaip rašytojus (Sirak zam slapyvardžiu jis 1921 metais raš ir prieš A. Jakšto lyrik ir prieš Vyd no *J r varpus*).

⁶³ Ten pat, I t., 32psl.

⁶⁴ Ten pat, I t., 35psl.

⁶⁵ Ten pat, I t., 82psl.

⁶⁶ Ten pat, I t., 93psl.

Kaip Vyd no *Prabo i šeš lius*, taip pat entuziastingai *Draugijos* kritikas sutiko J. Tumo-Vaižganto (1869-1933) *Pragiedrulius*. Po palankiai priimt Vaižganto *Karo vaizd*, A. Jakštas džiaugsmingai sveikino *Pragiedrulius*, prisipažindamas, kad ši poema prozoje jam yra davusi «kur kas daugiau estetiško pasig r jimo neg visos m s geriausios eil mis parašytos poemos »⁶⁷. Jam *Pragiedruliai* pasirod «tokiu veikalu, kurio vardas pasiliks ilgai min tinas m s literat ros istorijoje. Jei tik jis pavyks laimingai pabaigti, virs, be abejo, m s tautiška epop ja, bus mums tuo, kuo yra Tolstojaus *Voina i mir rusams* ar Senkevi iaus *Trilogija* lenkams »⁶⁸.

Nors Vincas Kr v (1882-1954) nebebuvo lietuvi atgimimo kov dalyvis, stov damas ar iau P. Kiršos ir B. Sruogos kartos, vis d lto ano dz ko *Dainavos padavim* pirm sias legendas ir *Šiaudin s pastog s* pirmuosius vaizdelius *Draugijos* kritikas sutiko panašiai kaip Vyd n ir Vaižgant . Perskait s pirm kart *Gilš*, A. Jakštas dži gavo : «Tai tiesiog m s naujosios beletristikos pažiba [...] Tai ma žut m s tikrai tautiška poem l [...] Neapsakomai mums malonu pažym ti Vinc Kr v esant tikr talent ir viešai palink ti jam ateity išaugti tikrai tautišk j m s beletrist »⁶⁹.

Ta iau po trej met išspaudintas Kr v s *Šar nas* A. Jakšt apvyll panašiai kaip Vyd no *Amžina ugnis*. «*Šar nas* m s dainiui nevisai yr nusisek s», — raš A. Jakštas. Ir to nepasisekimo priežast labai gerai už iuop , nurodydamas, — «Veikalas iš jo be galo ilgas, neapdirbtas, nuobodus, nenusisek s. O to nenusisekimo priežasties, m s manymu, pirmiausia reikia ieškoti netikusioje “ dramatuotoje ” poemos formoje »⁷⁰. Tai beveik šventi kritiko žodžiai, kurie galios tol, kol bus skaitomas ir komentuojamas V. Kr v s *Šar nas*.

Pagaliau domu, kaip A. Jakštas ži r jo žymiausi B. Sruogos kartos poet Vinc Mykolait -Putin (1893-1967), kuris vienas gali atsverti kelis *Saul s ir smil i* poeto amžininkus. — Žinome, kad *Draugijos* kritikas Putin buvo užgav s 1922 metais aliuzijomis rus Basputin , o v liau kritikav s jo *Altori šeš ly roman* . Taciau dabar aišk ja, kad A. Jakštas buvo tasai kritikas, kuris pirmas jaun Putin geriausiai suprato ir vertino. Apie tai viešai

⁶⁷ Ten pat, II t., 38psl.

⁶⁸ Ten pat, II t., 36psl.

⁶⁹ Ten pat, II t., 49psl.

⁷⁰ Ten pat, II t., 52psl.

Draugijos kritikas t ra išsitar s tik vien kart , *Kunigaikš io Žvainia* pasirodymo proga, rašydamas : « Putinas yra tarp jaun m s dai ni vienas iš gabiausi . D l daugumo jis nedaug terašo, bet k pa rašo, visada malonu skaityti. Visi trys poezijos elementai: turinys, forma ir kalba visada pas Putin taip suderimi, kad savaime veikia skaitytoj , gamindami jam estetiško pasig r jimo »⁷¹.

Dar daugiau. Pasirodo, kad A. Jakštas, kaip *Draugijos* redaktorius, buvo jaunojo Putino pirmasis neviešas glob jas ir netiesioginis mokytojas. Tai viešai pripažino senatv je pats V. Mykolaitis-Putinas, sakydamas: «Šitas kietas ortodoksas, asketas, katalikyb s dogm saugotojas, *Draugijos* redaktorius, mano atžvilgiu pasirod tolerantiškas ir atlaidus. Jis d jo *Draugij* tokius mano eil raš ius kaip *Disonansai*, *Juodas kry ius* ir kitus, kurie nesiderino su seminaristui privalomu religingumu ir askeze. A. Jakštas, kiek atsi menu, atmet tik vien mano eil rašt , kur aš buvau paraš s, nusi ži r j s A. Mickevi iaus *Od Jaunystei*. *Draugijos* redaktorius man atsak , kad eil raš io nespausdins, kadangi tos pa ios mintys kit es tobuliau išreikštos »⁷².

Ar šitoks prisipažinimas nestebina, žinant, kad j taria beveik B. Sruogos šalininkas kovoje su Ad. Jakštu ? Ar tas prisipažinimas neliudija, kad *Draugijos* kritikas nebuvo sukiet jusi šaltyje statula, bet grei iau globojantis draugas tiems jauniems rašytojams, kurie tur jo neabejotin Dievo dovan ? Šitokiems talentingiems jis buvo palankus ir atlaidus (iš ia jo paties kai kurie nusivylimai). Jis buvo atlaidus jauniems silpniesiems už Putin . Bet jis buvo griežtas ir kartais kandus visokiems pasip t liams, pseudopoetams, kurie savo silpnam talentui, arba savo id jinei tuštumai pasl pti griebdavosi pamaivišk arba mading priemoni .

Ar šitoks literat ros kritikas (A. Jakštas), kuris iškiliems maž daug savo kartos vyrams — Vyd nui, Maironiui, Vaižgantui, Kr vei — nevengdavo nurodyti tr kum j k riniuose ir džiaugdavosi k rybinio grožio trupiniais jaun j neperstipriausiuose darbeliuose, ar toks kritikas buvo vertas karikat rinio atvaizdo, kok nupieš B. Sruoga savo straipsnyje *Adomas Jakštas — literat ros kritikas ?* Jei šis kritikas, sakysime, netur t joki kit nuopeln , išskyrus Vinco Pietario ir Vinco Mykolai io-Putino atradim ir pilietinim lietu vi literat roje, tai vis tiek straipsnio apie j neb t galima baigti

⁷¹ Ten pat, I t., 207 psl.

⁷² V. Mykolaitis-Putinas, *Raštai*, X t., Vilnius 19, 611-612 psl.

žodžiais: «O, varge, mano varge!»⁷³. Bet kaip tik šitokiu š ksnium užsklend an savo koving j straipsn B. Sruoga.

Ta iau neužtenka pasakyti, kad j rašydamas, B. Sruoga nerado A. Jakšto literat rin s kritikos darbuose nieko teigiamo. Reikia dar paži r ti, kod l šitaip atsitiko, kod l *Diev tak* poetas *Draugijos* senam kritikui buvo paskelb s kov iki sunaikinimo. Tam atsakymo ieškojimas mus nuveda pasaul ži rini , visuomenini ir estetini skirtum priežastis, kurios atrodo svarbesn s už asmenines.

Kovos priežastys ir pasekm s

Pirmiausia, tik prad j s dar kaip moksleivis dalyvauti lietuvi spaudoje, B. Sruoga lengvai sužinojo, kad Ad. Jakštas buvo mokytas katalik kunigas, toks stiprus savo religijos išpažin jas, kad savo tik jimui skelbti ir ginti vartojo visas kult rines priemones, neišskiriant dailiosios literat ros ir jos kritikos. Tokie asmens nuo seniai buvo nem gstami kovingesni j liberal . Nuo Voltaire laik jie dažnai buvo apšaukiami fanatiškais obskurantais, kurie nei patys ne stengė sukurti ko nors vertingo, nei nesugeb tinkamai vertinti liberalini nuotaik k rybos.

O B. Sruoga kaip tik buvo iškil s tarp liberalini bei socialistams palanki šviesuoli sluoksni , kurie telk si apie moksleivi ir student *Aušrin s* žurnal (1910). Ten B. Sruoga pirmiau, negu buvo paj - gus susigrumti su «klerikalų» Jakštu, jau buvo nuteiktas nepalankiai Katalik Bažny iai ir kunigams. O ia vienas j — Dambrauskas-Jakštas globodamas *Aušrin s* konkurent *Ateit*, telkdamas savo *Draugijoje* rašytojus, padarydamas vieš priekaišt liberalams bei socialistams, atrod didesniu varžovu ir priešu negu kiti «juodskverniai». Tokiam kritikos karaliui « mirtims » sm gis savaime praš si. Šitokiam sm giui B. Sruoga prog ieškojo jau nuo 1915 met . Bet tam palankiausios aplinkyb s tesusid jo tik po 1923 met , kai išleisti Ad. Jakšto raštai atskleid kr voje kritiko silpnybes ir pakartojo jo kandžius žodžius prieš *Saul s ir smil i* poet bei jo amžininkus. Šitokiose aplinkyb se sunaikinti «dogm dogmomis apsvaigusiam» kritikui B. Sruoga instinktyviai pasirinko sm g žemiau juostos.

Gal tokiu karš iu B. Sruoga neb t pasiryž s *knock outu* nugal ti A. Jakšt , jei šis b t buv s jaunas. Bet jis buvo senas, jau 65 met , visai kitos kartos žmogus negu *Deiv s iš ežero* ir *Diev tak* poetas. Šiam pra jusio *Aušros* laikotarpio moralinis bei visuomeninis idea-

⁷³ B. Sruoga, *Raštai*, VI t., Vilnius 1957, 79 psl.

lizmas, spaudos draudimo rizikingos kovos tebuvo tamsios ne do-
mios praeities raid . Asmens, minties ir k rybos laisv B. Sruogos
s mon je jau buvo atsistojusios priešakyje vis kit vertybi .

Šitokios nuotaikos A. Jakštui atrod anarchizmo pradais, arba
bent perd tu individualizmu, nes jis tebenešiojo savyje buvusio lai-
kotarpio kov randus, patirtus nuo rus ir lenk , beginant savo taut
ir savo religij . Bet Ustiužnos tremtinio vairiopus principingumas,
dar vadinamas dogmatizmo apsvaigimu, piktino individualist
Sruog : jam atrod , kad pastov s pasaul ži riniai ir moraliniai
principai jau buvo k rybin s laisv s neigimas, arba bent jos varžy-
mas, k rybinio asmens pan iojimas. Tod l amžin j ties skelb jas
bei gyn jas, «atžagareivis» «laisv s» varžytojas Jakštas vertas
buvo « sutriuškinti ».

Jis gal b t susilauk s B. Sruogos pasigail jimo, jeigu abiej
estetin s paži ros b t buvusios panašios. Bet buvo priešingai:
laisvas esteticistas stov jo prieš angažuotos literat ros šalinink
Jakšt . Šiam lietuvi tautinio atgimimo kovotojui ir katalik reli-
gijos integraliam išpažin jui buvo perdaug aišku, kad religin s,
moralin s ir visuomenin s vertyb s — svarbesn s už estestines, nes
d l ši pastar j persekiojim metais niekas neb t rizikav s ka-
l jimu arba ištr mimu Rusijos gilum .

Bet po spaudos atgavimo, ypa po savo valstyb s atk rimo, se-
nesnioji atkakli kova nebebuvo reikalinga. Tada beveik visos pastan-
gos tur jo b ti nukreiptos kult rin k ryb , ypa literat r . Ši
tur jo b ti originali lietuviška forma ir sviri visažmogišku turi-
niu. sigydama savo individual veid , ji tur jo pasivyti Europ ir
joje išsiskirti tarp kit taut . Šitaip galvojo nevienas pomaironin s
kartos rašytojas, o su jais ir B. Sruoga. Šis individualistas neig
dailiosios literat ros angažavim visuomenei, nes tai varžyt , k ry-
bin laisv , b tin s lyg gyviems pilnaver iams meno k riniams.
Sunkiai suvaldan iam savo emocijas B. Sruogai laisv s varžymu atrod
ir A. Jakšto skelbiami Amžinojo *Logos* d sniai, kuriuos poetas laik
iliuzija. Be to tie d sniai gal jo sutrukdyti apsireikšti tautos dvasiai,
kuri B. Sruogai atrod svarbesn už Amžinojo *Logos* d snius, nes tik
ji gal jo apreikšti tautin individualyb lietuvi literat roje.

Kadangi A. Jakštas niekur n ra pasisak s d l tautos dvasios,
net nagrin damas Vyd no misterijas, galima sp ti, kad jis Sruogai
r pim tautos dvasi laik daugiau iliuzija negu realybe. Jam, si-
ži r jusiam apreikštosi Kristaus religijos tiesas ir matematini
moksl d snius, kurie nekinta per amžius, sunku buvo sivaizduoti,
kad tokio amžinumo neb t grožio srityse. Tod l jis kreip rašytoj
d mes žmones ir gamt , nes šiuose Dievo k riniuose tur jo gl d ti

amžini d sniai, grožin s k rybos kriterijai. Tod l, reikalaujamas iš rašytoj originalumo, A. Jakštas nesuprato, kad šis susietas su kiti mu ir pareina ne tik nuo rašytoj individualumo, bet ir nuo socia lini aplinkybi bei laiko id j . Stili ir poetini kryp i kaitoje tardamas amžin j d sni neigim , A. Jakštas negal jo šaltai priimti vairi naujovi kaip praenam reiškini , kurie tam tikru laiku padeda atsinaujinti konkre ioms grožio apraiškoms pagal epochos pasaul jaut , kad paskui dingt , užleisdamos viet kitoms. A. Jakštui tai atrod apskritai grožio neigimu (futuristai iš jo net ty iojosi) ir tuo pa iu Dievo-K r jo žeidimu. Tod l kritikas kovojo prieš futuristinius eksperimentus kaip pamaiviškus išmislus. Šituo atžvilgiu B. Sruoga gal b t pritar s, nes jis futurizmo taip pat nem go. Bet Jakštas dar smerk improvizacin , irracional j , ezoterin , simbolizm , aistringai propaguojam B. Sruogos, nes laik j dekadentine liga, pats tepripažindamas tik racional j simbolizm , kurio apraišk jis gausiai rasdavo Vyd no misterijose ir J. Baltrušai io lyrikoje.

Tod l nenuostabu kad Vyd no *J r varpai* A. Jakštui atrod tokia originalia ir reikšminga misterija, kad net verstina svetimas kalbas, kai tuo tarpu B. Sruoga t pa i misterij laik nepaskaitomo nuobodumo dirbiniu. B damas impulsyviai jautrus, *Diev tak* poetas man , kad jausmai ir irracionalios nuotaikos suteikia meno k riniams išvidin s gyvyb s, kokios jis pasigedo gerai racionaliai, bet dažnai neorganiškai sukomponuotose Vyd no misterijose, tiek paties A. Jakšto lyrikoje.

Trumpai tariant, A. Jakštas ir B. Sruoga buvo perdaug skirting prigim i bei pasaul ži r , taip pat skirting epoch bei kart vyrai, kad jie b t gal j išvengti aštraus susid rimo. Prieš racional tiksl j moksl m g j , pareiging visuomeninink , principing žmog , Amžinojo *Logos* skelb j atsistojo jo priešingyb j irracionaliai emociingas individualistas, paslaptinę simbolini naujovi pramuštagalvis, esteticistinis poetas Sruoga, nuo seniai grie ži s dant prieš «dogm dogmomis apsvaigus» Jakšt . Tod l tebuvo tik laiko klausimas, kada jiedu susikibs atviroje kovoje.

Kaip žinome, tai vyko su *Saul s ir smil i* viešu pasirodymu (1920). Tada B. Sruoga iš veržlaus gimnazisto jau buvo išaug s 24 met fiziškai stipr vyr , prieš kur Ad. Jakštas b t atrod s kaip nykštukas, jeigu tada jiedu b t sustoj vienas greta antro. Stipriu vyru *Saul s ir smil i* poetas tada jaut si ir psichiškai bei morališkai. Jis jau buvo specialiai literat r studijav s universitete, buvo paž stamas su kai kuriais rus simbolistais, bendradarbiav s su tada madingais ir garsiais M. Gorkiu ir J. Baltrušai iu

Maskvoje ; be to jis buvo tarp Lietuvos valstyb s atk r j : redaktoriavo oficioziniame *Lietuvos* dienraštyje, buvo vienas satyrinio teatro *Vilkolakio* steig j , vienas Lietuvi meno k r j draugijos veikli nari . Nors ši kolektyv vadovu B. Sruoga niekada nebuvo, bet jiems vairiai talkininkaudamas, j pripaž stamas, nes reikalingas, jis neabejotinai jaut savo vidin gali ir savo kylan i tak .

Ir štai, kai jis su savo pirmuoju poezijos rinkiniu *Saul ir smiltys* užsimojo laim ti gal b t karaliaus viet tarp Lietuvos poet , jam skersai kelio ryžtingai atsistojo «dogmose apsvaig s» nykštukas A. Jakštas, puldamas B. Sruoga taip kandžiai ir pagrindinai kaip lig tol nieko kito. Kad už tai *Saul s ir smil i* poetas neliko skolingas, jau žinome, nes buvo pasakyta, kad savo straipsniu *Akrobatika poezijoje* Sruoga pasisteng rodyti, kad A. Jakštas *Rudens aid* rinkinyje n ra joks poetas. Ta iau tai nebuvo ypatinga naujiena lietuviams skaitytojams, nes jie patys daugiau ar mažiau nusi-man , kad *Draugijos* redaktorius, tur b t, t ra koks nors tre iaeilis poetas. Norint j «mirtinai pribaugti», reik jo smogti ten, kur A. Jakštas lig tol viešpatavo beveik kaip karalius, b tent literat rin s kritikos srityje. Šitam sm giui patogi prog sudar , kaip sakyta, patsai A. Jakštas, leisdamas Švietimo ministerijai paskelbti visus savo kritikos raštus (1923). Jais pasinaudodamas, B. Sruoga, jau daktaras ir literat ros docentas, karaliui «samozvancui» drož *Baro* žurnale (1925) straipsniu *Adomas Jakštas — literat ros kritikas*.

Bet iš tikr j ten tebuvo tik to kritiko paneigimas, arba, dar teisingiau, Jakšto kaip literat ros kritiko karikat ra, gabiai nupiešta iš jo vien silpnybi bei klaid -klaideli , ironiškai stebim nuo «diev tak » aukštumos, nutylint arba iškreipiant visa, kas b t atskleid bet kok A. Jakšto teigiam bruož . Tai buvo šilkin mis pirštin mis apsimovusio, slaptai besišypsano jauno boksininko senam kovotojui sm gis žemiau juostos. Tai buvo sp dingas jauno daktaro Sruogos laim jimas.

Bet tas jo straipsnis apie A. Jakšt kaip literat ros kritik nebuvo nei tiesos laim jimas, nei žymus nuopelnas lietuvi literat rinei kritikai, nes buvo parašytas ištisai neigiamai. Jame atmet s Jakšto Amžinojo *Logos* d snius, nerad s ten susirpinimo tautine dvasia, pasmerk s jo kartais kand ar sta iokišk stili , *Diev tak* poetas neberado nieko esmingesnio pasakyti, pasitenkindamas vairi , Jakštui nepalanki smulkmen ironišku komentavimu, nevengiant net faktini neties : skelbiant, kad *Draugijos* kritikas aukštin s « mizerijas » ir smerk s gabius poetus, nors iš tikr j jis nepasmerk

jokio gabaus vyro, net Butk. Juz vadindamas bedieviu, pripažino jam poetin talent, jau nekalbant apie pat B. Sruog, kur laik neabejotina *anima naturaliter poetica*, nors kandžiai kritikavo šio ezoterin simbolistin lyrik.

Jei savo minutu karingu straipsniu B. Sruoga būtų siekis pilnos tiesos, jam nebūt reikėj iškreipti A. Jakšto vertinimą apie pavienius rašytojus, būtų reikėj pažinti, kokiais mastais jis vadovavosi konkrečiai, kaip žirjo pradedančius ir jau subrendusius rašytojus, koki problem juose ieškojo, kaip A. Jakšto pripažintuosius vertino kiti, kas kartais suklaidindavo *Draugijos* kritik, — ar jo analitinis protas, ar jo intelektual intuicija. Šituo susidomj s, *Diev tak* poetas būtų pastebj s, kad A. Jakštas kartais suklupdavo arba d l kai kuri teorini prielaid, arba d l protin s analiz s, bet labai retai kada d l intelektual s intuicijos, kuri jis turjo nuostabiai jautri ir žvalgi.

Ta jo intuicija beveik beklaid, arba su viena adtra išimtimi, padavo A. Jakštui žvelgti k rybin talent ir jo svor iš nedaugelio literat rini duomen. Šitai jis atspjo ir vesdino lietuvi literat r V. Pietar ir V. Mykolait-Putin. Jis apytiksliai nužymjo vietas lietuvi dailiojoje raštijoje daugeliui poet ir rašytoj, kurie dabar aišk s, bet kurie prieš 50 met (1919-1922) dar nebuvo išvyst viso savo paj gumo.

Sakysime, Mairon A. Jakštas stat toki vietas, koki jam skiria lietuvi literat ros istorikai šiandien, nors *Pavasario Bals* poetas 1922 m. dar nebuvo paskelb s savo dram; Jakštas teigiamai vertino Vyd n iš vien *Prabo i šeš li* (1908), nors to rašytojo žymiausias k rinys *Pasaulio gaisras* tebuvo parašytas gerokai v liau (1928); nors anais, 1919-1922 metais V. Kr v dar nebuvo paskelb s savo geriausios dramos *Skirgaila*. A. Jakštas anam dz kui rašytojui žym talent pripažino, remdamasis tik pora Dainavos legend; Vaižgantas dar teberaš savo žymi j apysak *D des ir d dienes*, o Jakštas jau dži gavo d l to rašytojo talento ir jo *Pragiedruli* taip, kaip jais tebesidžiaugiame po 50 met; P. Vai i nas dar nebuvo paraš s n vienos savo didžiosios komedijos, o A. Jakštas iš vienos *Mildos* dramos atspjo to dramatinio rašytojo ateit; dar nebuvo gim K. Binkio nei *Šimtas pavasari*, nei jo *Atžalynas*, *Draugijos* kritikas iš keli eilraš i buvo žvelg s poeto talento pob d; pagaliau pats *Saul s ir smil i* poetas nebuvo paraš s n vienos savo poetin s dramos, ta iau jo didžiausias priešininkas neabejojo jo talentu.

Galima būtų ia priskai iuoti ir kita tiek, kad ir ne tokie ryški pavyzdži, kurie veria A. Jakšt kaip kritik vertinti pozity-

viai. Jis jaut meil ir pareig lietuvi literat rai, jis tur jo kritikai privalom jautri intuicij , dažnai teising sprendim apie k rini vert , nors re iau buvo geras to vertinimo stilius. Ta iau norint b ti teisingu A. Jakšto atžvilgiu, reik t prisiminti kad savo kaip recenzento pareigas jis pergyvendavo, kaip kasdienin kryži , kuris jam buvo juo sunkesnis, juo recenzuojamas veikalas didesnis ⁷⁴. Šit ir panaši dalyk B. Sruoga savo straipsnyje apie A. Jakšt kaip literat ros kritik nemat arba nenor jo matyti. Kod l ? Ar tai reišk intuicijos stok , ar tiesos meil s tr kum ?

Baigiant A. Jakšto ir B. Sruogos konflikto analiz domu pasi-klausti : ko verta buvo ta j kova ir koki rezultat ji dav lietuvi literat rai, ži rint j iš 45-50 met perspektyvos ? — Trumpai atsakant, ta kova atrodo gerokai tuš ia, lyg b t buv šaudoma pro taikinius šal . Daugama rašytoj , kuri ne vertinim B. Sruoga pri-kaišiojo *Draugijos* kritikui, neiškilo pirmaelius rašytojus, o dabar vis labiau grimsta užmarštin. Šitoks likimas, atrodo, jau yra ištik s Ad. Last , Butk Juz , J. Tysliav , J. Savick . Baltrušaitis išsigelb jo paskutin moment , iš rus pereidamas lietuvi literat r senatv s eil raš iais po A. Jakšto mirties, o P. Kirša išsigelb jo v -lesniais k riniais, kuri A. Jakštas neberecenzavo, arba nebemat . Net pats A. Jakšto labiausiai pultasis ir «nuskriaustas » B. Sruoga met savo ezoterin simbolizm , lietuvi literat roje sitvirtino savo dramomis ir prozinium *Diev miško* k riniu, kelis kartus vertesniu už visas tris jo simbolistines knygas. Bus labai gerai, jei iš j atei iai išliks bent 10 eil raš i , bet tarp j bus kaip tik tie, kuriuos teigiamai vertino *Draugijos* kritikas. Nieko jau neliko iš B. Sruogos atstovauto ir kit m gto irracionaliojo ezoterinio simbolizmo. Beveik nieko patvaraus ir išliekamo m s literat rai nepaliko n *Keturi v j* futuristiniai eksperimentai, išskyrus kelis K. Binkio eil raš -ius ir šiek tiek laisvesn (ar palaidesn) eil dar , jau kit pralenkt .

Šitokie menki rezultatai tikriausiai nepar jo nuo kovos, kuri buvo paskelb s A. Jakštas ezoteriniam irracionaliajam simbolizmui ir futurizmui kaip dekadencijos pamaiviškiems reiškiniams. Paprast papras iausia — t srovi bandymai ir negal jo duoti ko nors pozityvaus. Irracionalusis ezoterinis simbolizmas, kaip subjektyviausio individualizmo išraiška, negal jo duoti visuomenei ko nors jai suprantamo, nes ten nebeb t buv ezoteriškumo. Ekspresionistiniai ir futuristiniai bandymai tur jo baigtis nes kme, neg, pirmiau-

⁷⁴ A. Jakštas, *Raštai*, I t., 373 psl.

šia, buvo neigiami ir Lietuvoje netur jo socialin s atramos. Bet svarbiausia, ko stigo toms srov ms, tai talenting vyr .

B. Sruoga gal ir be A. Jakšto kovos b t išsivadav s iš kraštu-
tinio simbolizmo ir gal b t dav s tai, k yra palik s, lygiai kaip K.
Binkis, kuris atsisak futuristini eksperiment , kai suman su savo
tautieiais pasikalb ti esmingesne k ryba (*Atžalynas, Generalin repe-
tacija*) negu paty ios. Be abejo, Jakštui kaip pareigos vyrui buvo
skaudu matyti tuos gabius lietuvi rašytojus, daugiau ar mažiau
tuštieiems eksperimentams aikvojant jaun energij bei klaidinant
silpnesnius, arba žeidin jant Amžinojo *Logos* tvark . Tod l jis
kovojo aistringai, nesuvaldydamas savo temperamento, susipyko su
talentingais vyrais, išprovokavo susid rim su B. Sruoga, kuris
priešui sutriuškinti grieb si net nelojali kovos priemoni .

Bet panašiai atsitinka nevienoje aistringoje kovoje. Ar ji bu-
vo išvengiama lietuvi literat roje, sunku pasakyti, nes konfliktai
subr sta ir siliepsnoja ne vien d l racionali motyv . O Lietuvoje
literat rin kova brendo nuo A. Herba iausko *Gabijos* (1907), kol
tiesioginiai š viai pasipyl tarp A. Jakšto ir B. Sruogos 1920-1925
metais. O gal tie du vyrai tebuvo dviej kart simboliai, skirting
pasaul ži rini , dorovini , estetini kryp i ir psichologini nuotai-
k atstovai ? Ši sud tinga situacija su 50 met perspektyva mums
yra daugiau ar mažiau apžvelgiama. Bet ar tokia ji buvo 1920-1925
metais t Tada gal abiem partneriam j kova atrod šventa ? Bent
A. Jakštas nuo futurizmo išryšk jimo (1913) laik savo šventa pareiga
apsaugoti Lietuv nuo klaidos ir tuš io j g eikvojimo eksperimen-
tams. Ji vaisinga jam tebuvo tuo, kad skatindavo susipažinti su
kit krašt madingomis literat ros srov mis, o po susikirtimo su B.
Sruoga tirti, kaip Amžinasis *Logos* atsispindi grožio d sniais m s
regimoje tikrov je. Tai jis išd st straipsni rinkinyje *Meno proble-
mos* 1932 m. Tai buvo B. Sruogos ir A. Jakšto kovos epilogas.
Ta iau jis liko visuomen s beveik nepasteb tas, nes tada jau rikia-
vos nauji literat riniai frontai, kuriuos atstovavo žurnalai ir vien-
kartiniai leidiniai — *Pi vis, Tre ias Frontas, Linija, J. Keliuo io
Granitas ir Naujoji Romuva.*

Münchenas, 1971.IV.7 d.